

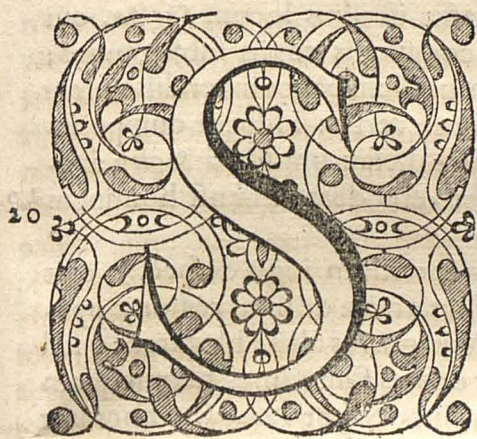
DESCRIPTIONIS
INDIÆ OCCIDENTALIS,
LIBER NONUS.

Novum Regnum Granatæ.

10

C A P. I.

Novi Regni Granatensis *prima inventio anno c1515 xxxvi duce*
Gonsalvo Ximenez de Quesada Licentiatò.

UPERIORI libro Americæ Australis Conti-
nentem profecti sumus usque ad Præfecturæ *Ve-*
neçuela limites, nunc ad interiores Provincias nos
convertemus, ut per easdem ad Mare Australe re-
versi, orbem hujus Australis Americæ secundum
ordinem à nobis institutum deinceps obeamus.
Hic autem primò sese offert *Novum Regnum Gra-*
nata ut vocant, de cujus finibus, & cœli solique
qualitatibus priusquam agamus, operæ precium
erit de prima illius inventione pauca præmittere,
quæ lucem aliquam sequenti tractationi afferent.

Anno itaque c1515 xxxvi *Ferdinandus de Lugo* Her. d. 5.
l. 10. c. 17.

Canariarum Insularum Archithalassus legatū suum *Gonsalvum Ximenium de Quesada*
I. V. Licentiatum, inde ab oppido *S. Marthæ* misit, ut regiones ad ripam magui flu-
minis *Magdalena* sitas perlustraret: Qui cum idoneis copiis terra marique profe-
ctus, terrestri quidem itinere ripam fluminis ingredientibus sinistram ascendit: quæ
incedens, tum ob densitatem nemorum, amnium & torrentium multitudinem, uli-
ginosa denique atque paludosa itinera, tum autem maxime ob crebras barbarorum,
ferocium juxta atque crudelium infestationes, summas viarum difficultates est ex-
pertus: tandem pervasit ad locum quendam, quem barbari quidem *Toram* dicebant, Tora.
ipse vero *Pueblo de los Brachos* appellavit, quod quatuor amnis brachia hîc in unum
confluerent: Itinerum rationibus subductis, hætenus se c1. leuc. à mari intra
continentem progressos crediderunt: & cum cymbæ quæ adverso flumine ascende-
rant hîc se cum illo conjunxissent, & flumina supra modum intumescerent atque in
vicinos agros sese effunderent, ibidem hybernare visum fuit. Animadverterat in-
terea, salis copiam inde ab ipso Oceano à barbaris ad lxx leuc. subvectari; con-
traque plurimum salis, à longinquis regionibus, ab eisdem barbaris ad hunc locum
deduci: è quo haud frustra divinabat, in mediterraneis regionibus maximam in-
colarum frequentiam reperiri. Hybernis absolutis, alterum fluvium ascenderunt,
ad radices usque altissimorum montium, quos barbari vocabant *Opon*, qui secun- Opon.
dum ipsorum opinionem supra l. leuc. in latitudinem patent, asperis atque inculcis
jugis: hisce tamen superatis in planam & bene cultam regionem descenderunt, ubi
salis copia è salis quibusdam fontibus cogebatur; & per hanc in potentissimi Reguli
Bogota provinciam penetrarunt: Qui de adventu peregrinorum jam antè monitus,
fortiter quidem cum suis sese objecit, sed nullo negotio est profligatus; itaque ne-
mine barbarorum deinceps contra ire auso, pagos incolarum diripuerunt & pluri-
mum passim auri atque smaragdorū invenerunt; Hinc ad *Panchium* regionem
transitum, qui modicis montibus à *Bogota* provincia disjunguntur, & assiduò cum
subditis illius bellum gerebant: Quumque Hispani Smaragdorū venas studiose
indagarent, primum ad vallem, cui postea *Trompeta* nomen impositum, pervene-
runt, à qua xv leucarum itinere abest mons editus & arboribus profus nudus, è quo
hæ gemmæ eruebantur, Dum in hac valle moras nectunt, barbari aliquot ad ipsos

A a

venc-

venerunt, qui ultro ipsis viam se commonstraturos obtulerunt ad alteram provinciam, cujus Regulus *Tunia* dicebatur: quos Hispani aliquot duces secuti & *Tuniam* non opinantem interceperunt & opulentam prædam cum captivo ad Præfectum suum deduxerunt. Trium porro dierum itinere ab hac valle, duo alii Reguli *Sagamosa* & *Diutama* incolebant, ad quos cum exercitu profectis, unus quidem fuga statim se subduxit, alter autem pugnam tentare ausus, nulloque negotio profligatus, ad locum à natura munitum se recepit: hinc quoque opima spolia parta fuere & ad castra fuit reditum: jamque ratione spoliolum inita, se cxxi millia & ducenta nonaginta quatuor pezorum absolutissimi auri & supra xxxvii millia paulo deterioris, denique vilissimi quod vulgo *Faloniam* vocant xviii millia pezorum: Smaragdo-¹⁰rum autem qua grandium, qua minorum cloccc è præda collegisse compererunt. Porro impedimentis omnibus & præda cum idoneo præsidio in hac valle depositis, expedito itinere in *Bogota* provinciam profecti, regulum in latibulo suo pene oppresserunt, qui tunc quidem è manibus illorum evasit, sed postea è vulnere in vertice montis defecisse deprehensus est. Successit in illius locum *Sagipa*, qui cum Hispanis & pacem iniit & fœdus ad *Panches* conjunctis copiis subjugandos; quos deinceps magna clade contriverunt & binos eorumdem pagos incendiis deformarunt: Verum pax hæc *Sangipa* quantocius in exitum vertit; Hispani quippe supra modum miserorum opibus inhiantes, quum *Bogota* thesaurum sibi à *Sagipa* aperiri postulassent, & ille aut non vellet aut non posset ostendere, infensi hominem²⁰ miseris tormentis excruciatum necaverunt.

Post illa planam regionem, in quam è summis montium jugis despectus erat *Neyba*. (*Neybam* barbari vocabant) sunt ingressi, vicinis barbaris mira de illius regionis opulentia consulto mentientibus, ut advenas hosce jam sibi graves aliò ablegarent; sed quum eventus voto neutiquam responderet, & per densas solitudines nequicquam pervadere tentassent, ad *Bogota* provinciam remearunt, & per *Panchium* fines iter agentes partem illorum qua minis, qua ingentibus promissis, ad pacem cum ipsis colendam adegerunt.

Ximinius autem regioni huic jam satis, ut ipsi videbatur, lustratæ atque domitæ, nomen imposuit *Novi Regni Granatensis*, (quia ipse Granatæ in Hispania natus³⁰ erat.) & oppidum ibidem condidit *S. Fidei de Bogota*. Jamque Hispaniam petere certus ut laborum suorum præmium à Rege impetraret; gnarusque flumen grande xxv leuc. ab hoc loco defluere, molesto illo per *Oponis* juga itinere omisso, secundo flumine descendere consultum existimavit. Dum autem se parat & montes interea nivales, qui hac transeunt, lustrat, commodum nuntiatur illi, in adversa fluminis ripa, Hispanum ducem cum suo agmine incedere; is erat *Sebastianus de Belalcazar*, qui è provincia *Popayan* digressus, hac via sibi aditum ad mare Septentrionale parabat & mox etiam alterum agmen ab oriente adventare accepit, quod à *Nicolao Vredemano* ducebatur, qui è præfectura *Veneçuela* huc accesserat. Atque hic inter hos tres duces haud levis controversia oborta est de harum regionum possessione, cujus⁴⁰ tamen decisionem quum omnes Regi Hispan. deferre parati essent, quantocius singuli cum paucis comitibus, secundo flumine descenderunt & ad oceanum penetrantes, in Hispaniam navigarunt. Hoc itaque modo Novum hoc regnum primum inventum, cætera quæ instituto nostro magis conveniunt, jam persequemur.

C A P. II.

Novi Regni Granatensis termini, cæli solique qualitates, provinciarum varia, populorum ingenia & mores.

Her. d. 6.
l. f. c. f.

NOVUM Regnum Granatæ, quemadmodum ab Hispanis proditur, in longitudinem quidem cxxx leucas, in latitudinem vero ad summum xxx., ad minimum xx aut paulo pauciores patet. Fines habet ad orientem quidem Præfecturam *Veneçuela*, ad Septentrionem *S. Martha*, à qua vastis *Oponis* jugis dividitur, ad occidentem *Popayanam*, ad meridiem denique vastas & nondum satis cognitatas regiones: distatque ab Æquatore tribus quatuorve aut pluribus gradibus versus

versus septentriones. Tota hac regione validè pluit; in ea reperiuntur plurimæ & densissimæ sylvæ: plurimi passim hic agunt barbari, quorum multis adhuc pessime convenit cum Hispanis. Plurima hîc numerantur armenta & jumenta; pluresque equi & mulæ ex hoc regno traducuntur ad Peruviam. Principales illius Provinciæ jam olim fuerunt *Bogota* atque *Tunia*, quæ à barbaris *Panchensibus* magna sui parte circumcinguntur. Regio autem *Panchium* intense calida est, *Bogotarum* contra frigidior aut saltem temperata: & quemadmodum isti *Panches*, ita *Bogota* & *Tunienses* uno & communi nomine *Moxa* appellantur. A diversis autem Regulis quum primùm Hispani has provincias lustrarent, regebantur: *Tunia* provincia auri venis
 10 & smaragdorum copia, Bogotensem provinciam longe præcellit, licet hæc quoque divitiarum minime sit expers. Aër hîc inter frigus & calorem egregie temperatus, & maxima sui parte æquabilis, ita ut vix ullum æstatis & hyemis discrimen percipiatur, ne dierum quidem noctiumque, ob æquatoris propinquitatem non nisi levis admodum differentia. Regio supra modum salubris. Domorum parietes ex asseribus structi, tecta gramine aut stramentis operta. Indigenæ pro farre utuntur *Mayzio* aut *Cassavi*, aut certis radicibus quas *Tumas*, aut rapis quas *Cubias* appellant: sale abundant, quem ad alias provincias præsertim montanas & flumini grandi proximas magno quæstu barbari traducunt; obsonium illorum ferina, cujus magna hîc copia & *Frici*, cuniculorum genus, quos barbari in præfectura *S. Martha*, *Curies* vo-
 20 cant. Volucris hæc æque abundant; pauci ibi turtures, plures anseres, quos paludes nutriunt: in fluminibus denique & lacubus plurimi atque optimi pisces capiuntur.

Quemadmodum autem provinciarum temperies multum diversa est, ita & mores indigenarum valde discrepant: Bogotenses enim & Tuniensis, statura sunt pro-cera, & habili corpore, scæminæ quoque formosiores & candidiore colore nec ita fusco ut aliæ barbaræ vicinarum provinciarum: pallis nigris, albis & versicoloribus amiciuntur, fascia circum lumbos constrictis, & alii quidem pectore tenuis, alii autem ab humeris ad crura demissis; capillos corollis quibusdâm & floribus è gossypio artificiose contextis & coloratis redimunt; nonnulli & pileolo caput tegunt aut
 30 fascia reticulata vinciunt. Supra modum dediti sunt choreis & cantillationibus, mendaces ut fere cæteri barbari Americani, sed mediocriter industrii ad artes mechanicas addiscendas. *Panches* vero moribus olim pravis atque adeo ferinis, antropophagi quippe erant, cum Bogotenses & Tuniensis à feralibus hisce epulis plurimum abhorrerent.

Licet autem hæc regiones fere annona aliisque rebus ad vitam necessariis abundant, erant tamen inter eas harum rerum inopes; nam in Provincia quæ *Tunia* proxima erat, indigenæ cum primò Hispani huc accederent, formicis vescebantur, easque studiose ad victum educabant. In hoc Regno multa metalla passim reperiuntur, auri (& quidem valde absoluti) æris atque chalybis. Regio præterea pascuis abundat, & triticum aliasque fruges, herbas & fructus Hispanienses non minus quam in-
 40 digenas benigne nutrit. Plures aliæ provinciæ suis nominibus distinctæ ad hanc præfecturam referuntur, de quibus mox dicemus.

Denique in hac præfectura hæc oppida & municipia ab Hispanis hodie incoluntur, *Sancta Fe de Bogota*, *S. Michaëlis* municipium, oppida *Tocayma*, *Trinidad*, *Tunia*, *Pamplona*, *Merida*, *Belez*, *Marequita*, *Ybague*, *Vittoria*, *S. Iuan de los Llanos*, & municipia, *Palma* & *S. Christophorus*; de quibus ordine dicemus.

C A P. III.

Metropolis S. Fe: municipium S. Michaëlis, & oppidum Tocayma.

50 **P**RINCIPALIS hujus Præfecturæ urbs atque adeo Novi Regni Metropolis, vulgo dicitur *Sancta Fe de Bogota*; sita autem est quatuor ab Æquatore grad. versus Septentriones: & LXXII grad. & xxx scrupulis à Meridiano Toletano versus occidentem ut *Herrera* testatur: Condidit *Gonsalvus Ximenius de Quesada*, ad radices montium *Bogota*; incolitur à familiis sexcentis Hispanorum: hîc & tribunal conventus Juridici hujus præfecturæ cernitur, & gubernator, ærarii regii præfectus,

cæterique ministri degunt; hic monetalis officina habetur vel ut Hispani vocant *Casa de Fundicion*: Templum habet Cathedrale, cujus Metropolitano subsunt Episcopi, Cartaginensis, S. Marthani & Popayanus: duo cœnobîa, Dominicanorum unum, alterum Franciscanorum: illiusque Diœcesi supra quinque millia barbarorum vectigalium comprehenduntur: haud longe ab oppido lacus *Guatavita* jacet, ad cujus ripam barbari superioribus seculis idolis suis sacrificare, eisque multum auri, aliasque res magni pretii offerre consueverant. Aër hic valde salubris; ut oppidani testantur: Sed auri copiam hic jam frustra requiras; ob annonæ tamen omniumque rerum ad vitam necessariorum, puta panis, casei, suillæ atque bovillæ carnis, gallinarum, & omnis generis cupediarum, abundantiam hodie laudatur. 10

Municipium quod *Villam S. Michaëlis* vocant, distat à Metropoli *Sancta Fide* duodecim leuc. versus Arctum, in *Panchium* gratiam hic conditum, quo commodius commercia cum ipsis exercerentur, nam cum regio illorum præservida sit, permolestum ipsis erat ad Bogotanam, quæ frigidior, transcendere.

Her. d. 7.
l. 9. c. 4.

Oppidum *Tocayma* xv leuc. abest à Metropoli, inter occidentem & Corum, ad ripam magni fluvii *Pati* conditum, qui in vastum *Magdalena* alveum descendit: cœlo gaudet salubri & sicco, sereno & plerumque sudo, interdiu quidem nonnihil æstuoso, sed mane temperato & subfrigido, idque omnibus anni mensibus pene ad eundem modum. Indigenæ regionis sunt natione *Panches*, habili corpore & membris bene compositis, nisi quod fronte sint contractiore, fortes & vicinis suis terribiles; humanis carnibus quondam vescébantur, sed jam Hispanorum consuetudine mutarunt; liberales sunt & auri nequaquam appetentes; veloces & venationibus addictissimi; vindictæ cupidi; dentes nigro colore inficiunt herbæ cujusdam succo, quam assiduo in ore habent: fere nudi agunt, nisi quod fœminæ exiguo panniculo pudenda præcingant: ad ebrietatem usque ingurgitant se portione quadam quam è *Mayzio* conficiunt. 20

Haud longe ab oppido fontes visuntur qui sulphuream substantiam eructant; argilla autem per quam scaturiunt adversus scabiem & similes affectus usurpatur, præsentissimo remedio, illinitur loco affecto, deinde aqua eorundem fontium abluitur. In valle vicina etiam falsæ scaturigines reperiuntur, quarum aquæ super plantas quas 30 irrigant, bituminis quandam speciem relinquunt, quo barbari cymbulas suas impicare consueverunt: sunt & calida hic balnea inter duos algidissimos torrentes, quæ pluribus morbis & affectibus mæderi, experientia comprobatum est. Montium iuga quæ admodum excelsa, profunda nive candicant, quæ nunquam resolvitur: atque hîc Vulcanus visitur, qui sæpe flammam, semper fumum evomit & magnam cinerum copiam interdum ad octo aut decem leucas dispergit.

Ager hujus oppidi fertilis est: vitesque, ficus, aurantia mala, etiam dactylos, omnes herbas & plantas Europæas, aliosque fructus abunde producens, præterea Sacchari cannas, è quibus jam Saccharum educere cœperunt: Triticum in editioribus & subfrigidis partibus; *Mayzium* fere ubique bis quotannis metitur: armenta 40 omnia juxta atque jumenta hic bene proficiunt; pecora non item: tigres vero, leones & ursi hisce animalibus grande dant damnum. Inter arbores sylvestres *Guayacan* celebratur, quæ arbores hîc copiosè crescunt; quid multa; cedri, juglandes; quarum tamen nuclei nucibus destituuntur, aliæque arbores materiem struendis ædibus magna copia subministrant; quarum quædam tam dura sunt materie, ut nunquam cariem sentiant: Arboris autem *Zeyba* folia singulis duodecim horis & cadunt & regerminant: Herba denique è qua glastum vulgo *Anil*, exprimitur, hîc sponte crescit, sed non usurpatur: de avibus & cæteris animantibus quæ cum aliis communia habet, nihil attinet dicere.

C A P. IV.

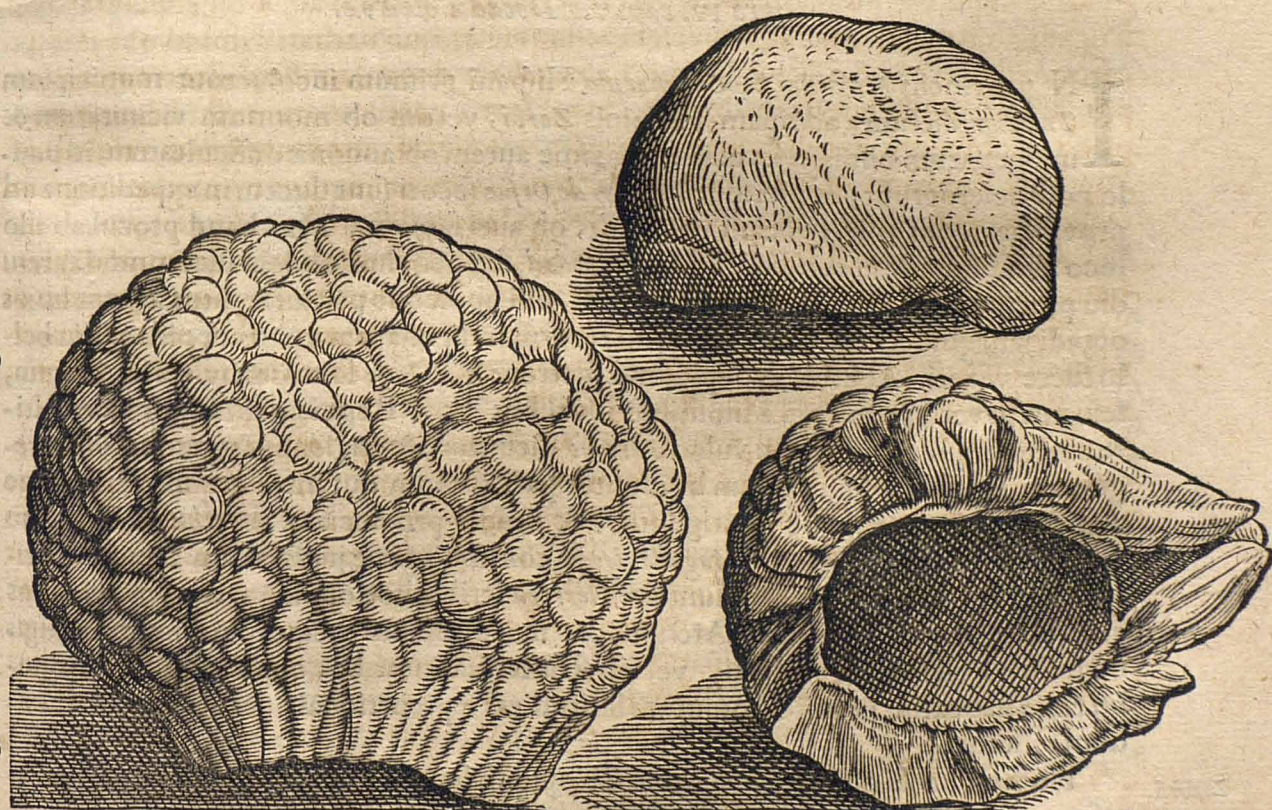
*Provinciae Musorum & Colymarum, cæli solique qualitates,
populorum ingenia & mores.*

FINES provinciarum *Bogota & Tunia*, versus Corum claudunt provinciæ popu-
lorum qui vicinis barbaris *Musi & Colymæ* dicuntur: quorum regio maxima
sui parte calida est atque humida, & singulis annis duas æstates totidemque
hyemes perpetitur: prima æstas exordium sumit à Calend. Decembribus & in exitum
10 Februarii durat: prima autem hyems à Cal. Mart. durat ad exitum May: à quo
secunda æstas exordium sumit & ad exitum Septembris continuat, quam altera
hyems deinde excipit, & reliquam anni partem occupat: non quod hæ tempestates
æstus aut frigoris vicissitudine distinguantur, sed hybernis mensibus plurimum pluit,
æstivis autem continuo serenat: pluit autem plerumque tota nocte, interdiu rarissime:
Venti maxime tempestuosi atque infesti sunt *Huracanes*, qui ab Austro ad Ar-
ctum & contra perflant cum tonitribus & horrendis fulminibus. Regio montensis
est & crebris annibus & torrentibus in convallibus rigua, crebraque uligine &
paludibus impedita; annonæ copia dives, sed pascuorum indiga. Indigenæ quoti-
die magnum incrementum capiunt, postquam carnibus humanis vesci desierunt;
20 habili quidem sunt corpore & membris bene compositis, sed laborum impatientes,
pigri & modicæ industriæ; nudi agere solebant, nunc vestibus uti cœperunt; ebrie-
tati supra modum dediti, crudeles atque avari. Unam atque communem linguam
usurpant, bellicosi quondam & ex insidiis hostes suos opprimere sueti: Dæmoniorum
colloquiis olim perquam familiariter utebantur, sed jam postquam Christianis sac-
cris per baptismum initiati fuerunt, dæmonum cultum & consuetudinem penitus
abjecerunt. Inter fructiferas illorum arbores excellit una quæ amygdalarum quod-
dam genus producit, tereti trunco quemadmodum pinus, nuces autem renes ovil-
las referunt, quibus amygdalæ continentur oblongæ, suavi sapore & Hispaniensibus
æmulo: effigiem tam integræ nucis quàm amygdalæ hîc appingendam curavimus.

30

40

50

Item altera quam vocant *Quaque*, quæ fructum edulem fert magnitudine ovi anse-
rini. Inter sylvestres autem Cedri, & quas ipsi *Cariuros* vocant, materie dura atque
coacta, supra modum ramosa & patulæ arbores: *Guayacan* cujus materies lûi vene-
reæ medetur: denique *Xague* quarum succus nigrum colorem inducit, licet per se

candidus sit. Ficus hîc suavissimos & maximos fructus edunt, quippe quæ mole aurantium malum æquent. Habent & arborem cujus cortices cannabes usum præstant in funes contorti; & arborem quam vocant *Hobo* proceram & teretem, cujus germina & cortices vulneribus & crurum tumoribus medentur; frondesque ex aqua potæ alvum solvunt, & plures ejuscemodi domesticas arbores; Unam vero egregie noxiam quam vocant *Aguapam*, cujus umbra ita noxia est, ut si quis Hispanus sub illa somnum capiat, supra modum infletur, si vero nudus aliquis barbarus, etiam distrumpatur. Peregrinæ autem arbores & ex Hispania huc traductæ, aurantiæ, limones & similes, hîc jam abunde crescunt & optimos dant fructus; etiam vites benigne alit tellus. Indigenæ in cibis ut plurimum utuntur *Mayzio*, pisicis, cassavi & batatis. Quadrupedes hujus provinciæ sunt porci quidam subfusci, qui umbelicum in dorso habent; aliique minores qui ab apris parum differunt; cervi, damæ, Guatiana deniq; leporibus nostris haud absimiles; Equi, oves atque capræ, quæ animalia vermibus quibusdam ab ipso partu obnoxia sunt, ideoque hîc pauciora.

Denique in hisce provinciis variæ metallorum venæ reperiuntur, auri quidem mediocriter absoluti, sed longius ab hominum cultu ob solî humilitatem & insalubritatem: argenti quoque nonnullæ, æris autem atque ferri plurimæ; & terra quædam nigra, qua barbari vestes suas tingunt. Multæ scaturigines falsæ hic passim inveniuntur, quarum nonnullæ in salem coagulantur, aliæ non item. Sex autem ab oppido *Trinitatis* leuc. ingens fons visitur, quem vocant *de Tupa* è quo maxima præstantissimi salis copia cogitur: mirum vero falsos hosce fontes inter dulcium aquarum scaturigines veluti medios reperiri. Provinciæ denique *Musorum* & *Colymarum*, (qui populi etiam communi nomine *Canapeyes* appellantur) patent in longitudinem quidem leuc. xxv. in latitudinem xiii. Duæ omnino coloniæ Hispanorum huc deductæ, in *Trinitatis* oppidum & municipium *la Palma*.

C A P. V.

De oppido la Trinidad, & municipio la Palma, ex Herrera, libro IV. cap. v. Decadis octava.

IN provinciis *Musorum* & *Colymarum* Hispani primum incoluerunt municipium *Tudelam* dictum, ad ripam Fluminis *Zarbi*, verum ob montium vicinitatem & indigenarum nimiam ferociam, maxime autem ob annonæ difficultatem, id paulo post deseruerunt, & plerique *Petrum de Orsua* secuti sunt ducem in expeditione ad provincias quas vulgo vocant *el Dorado*, ob auri famam. Mox haud procul ab illo loco aliud oppidum condiderunt *la Trinidad*, sed neq; hoc ob loci incommoditatem diu perennavit, verum aliò translatum est, ubi hodieque perdurat; situs autem hujus oppidi jam quidem opportunus, sed ob crebros indigenarum motus, oppidani diu bello fuere vexati. Abest hoc oppidum à metropoli *S. Fide* leucas xxiv versus Corum, sex autem versus occasum à montibus nivalibus Novi Regni, qui ob summam altitudinem atque frigiditatem vulgo *Paramo* dicuntur, & frigidam atque fervidam regionem separant; sunt autem hi montes pars illorum qui inter Aquilonem atque Africum immenso spatio porriguntur, & inde à provincia *S. Martha* ad Regnum *Chilense* atque adeo fratrum *Magallanicum* continuis pene jugis totam hanc Americam Australem permeare creduntur. *Herrera* scribit, hoc oppidum septem gradibus abesse ab Æquatore versus Arctum, & in editissimis vicinorum montium jugis utriusque Poli indices prospici. verum si distantia inter hoc oppidum & Metropolin ratio habeatur, potius ad quintum latitudinis septentrionalis gradum constitendum videtur.

Zarbi fl. Flumen *Zarbi* quod unam circiter ab oppido leuc. labitur, satis amplum est, pluresque alios amnes recipit, quibus acceptis versus Arctum defluit & in angustias coactum, inter duos editissimos montes eluctatur: *Furatenam* vocant barbari quasi dicas virum & scæminam; *Tena* enim barbarorum illorum lingua marem significat, *Fura* scæminam. In agro hujus oppidi smaragdorū venæ reperiuntur, nec non durissimi crystalli & adamantium instar in varios angulos efformati; Smaragdi autem

venæ

venæ etiam Chalcedonii lapidis seu candidi marmoris laminis intermixtæ hic deprehenduntur. Maximam porro harum gemmarum copiam subministrat mons *Ytocus*, aliique complures unam atque alteram leucam ab oppido diffiti. Ab *Ytoco* ad *Abipi* montem tres numerantur leucæ, cujus venæ infinitis & optimis smaragdis fœtæ, ob aquarum penuriam indagari desierunt; In eodem hujus oppidi agro & berilli & lucidissima crystalla effodiuntur.

Alterum harum provinciarum municipium appellatur ab Hispanis *la Palma*, anno 1610 demum conditum, quindecim à metropoli *S. Fidei* leucis versus eorum; temperies aëris hic magis calida quàm temperata.

10

C A P. VI.

Descriptio reliquarum hujus provincie urbium, Tunia, Pamplonæ, S. Christophori, Meridæ, Belez, Marequitæ, &c.

T*unia* urbs, provincie in qua sita est cognominis, viginti duas leucas à Metropoli *S. Fide* versus Aquilonem, edito montis jugo imposita est, ut munimentum & receptus esset adversus vicinorum barbarorum incursum: Ager illius uti & provincia à *Bogotana* parum differt, tam cœli, quàm soli conditione:

20 Urbs ipsa emporium hujus regionis primarium, & commeatus abundantia & annonæ vilitate præcellens: cives supra ducentos equos bello idoneos educere possunt; denique *Dominicani* unum hîc monasterium habent, & *Franciscani* alterum.

Pamplona oppidum sexaginta leuc. abest à Metropoli *S. Fide* versus aquilonem, aurifodinis dives & pecorum copia nobile; & hîc monasterium habent *Dominicani*.

Municipium *S. Christophori* nomini dicatum, triginta leuc. à *Pamplona* divergit versus septentriones, situmque est ad fines provincie quam vulgo vocant *Gritam*, quæ auri pene inops, sed pascuis ditissima, ideoque pecori pascendo & propagando maxime idonea: hinc oppidanis omnis quæstus.

30 *Merida* in ipso pene limite qui *Veneçuelam* & *Novum Granatæ Regnum* dividit sita, quadraginta leuc. à *Pamplona* versus Boream, octodecim autem ab ingenti lacu *Maraybo* (de quo in *Veneçuela* dicemus) versus occidentem; in uberrimo solo & frugum omnis generis feracissimo, nec auri planè effocto; pagum habet ad oram dicti lacus, quò oppidani fruges suas aliasque merces semel atque iterum quotannis deferunt, celocibus ad alias provincias transvehendas.

Belez oppidulum triginta quidem leuc. septentrionem versus à Metropoli *S. Fide*, quindecim autem abest à *Tunia*; habet monasterium *Franciscanorum*; ager hujus urbis, uti & vicina provincia, crebris fulgetris obnoxius est; in vicinia denique *Vulcanus* visitur qui saxorum nimbos crebro ejaculatur.

40 *Marequita* urbs, (quæ & *S. Sebastian del Oro* dicitur) triginta vel quadraginta (nam utrumque traditum inveni) leucas distat à Metropoli versus eorum: campestri & plano loco sita, ad radicem montis, unde hîc cœlum supra modum fervet, quum in urbe *S. Fidei* fere frigeat, mira varietate in tam exiguo intervallo. Dites hic argenti venas sub annum 1610 primum repertas, fama est. Distat denique hæc urbs à *Cartagena* celeberrimo Continentis hujus emporio 22 leuc.

Ybague urbs ad extremum limitem Novi Regni, qua *Popayanam* attingit, triginta leuc. à Metropoli *S. Fide* versus occidentem; & hîc monasterium *Dominicanorum* visitur.

Urbs *Vittoria de los Remedios* (ut vocant) distat quinquaginta leuc. à Metropoli versus eorum; metallorum venis ager illius abundare traditur.

50 Denique *S. Ioannis de Planis* oppidum, quinquaginta pene leuc. à Metropoli versus Austrum, in agro auri venarum locuplete situm, hunc catalogum urbium quæ ad præfecturam Novi Regni Granatensis referuntur, absolvet.

Accepi à Lusitano qui diu in Peruvia vixerat, in Novo Regno esse oppidum Hispanorum quod appelletur *Saragossa*, sed dubito an aliquod sit eorum quæ jam memoravimus, an diversum. Idem meminit & aurifodinarum, quas vocat de *Soruro*, sed situm illius non designat, nolui tamen præterire,

*Provincia POPAYAN generalis descriptio, uti & particularium
Provinciarum quæ sub illa continentur.*

QUIA jam ante proposuimus certo ordine ad Mare Australe & Provincias quæ illud attingunt progredi, per *Popayan* necessario nobis transeundum, quæ 10
provincias Novi Regni Granatensis ad Occasum claudit. Hujus Præfectu-
d. s. l. 10. ræ limites ab *Antonio Herrera* describuntur in hunc modum: In longitudinem inter
c. 13. Arctum atque Austrum patet leucas ducentas viginti, (licet idem in descriptione
Indiæ Occidentalis tantum cxx leuc. tradat) ab extremis Provinciæ *Quitensis* fi-
nibus, ad primos Præfecturæ *Cartaginenfis*: in latitudinem vero à Novi Regni li-
mite ad mare Australe circiter centum. *Petrus* autem *de Cieca*, qui ipsemet hanc
Provinciam obivit, longitudinem hujus Præfecturæ ducentis paulo plus aut minus
leucis definit; latitudinem triginta aut quadraginta, inter mare Australe & altissi-
mos atque asperrimos montes illi adjacentes & inter Andium editissima juga, quæ
vulgo *Cordilleram* vocant: ab utrorumque jugis latæ valles declinant, multique 20
annes in planiciem descendunt.

Solum potissima sui parte asperum & ob frequentes pluvias humidius: parum
Mayzii, multo minus tritici ferax, & armentorum, pecorumque pene inops: sed
auri venis opulentum. Complectitur hæc præfectura complures provincias, cœli
folique natura ita dissimiles, ut de illis in communi vix quicquam dici possit, quare
nobis satius est visum, cum de oppidis Hispanorum agemus, quæ in iis condita, eo-
rum particulatim mentionem facere: hîc autem de provincia propriè *Popayan* dicta,
quæ huic præfecturæ nomen dedit, primum dicemus.

Her. d. s.
l. 10. c. 13.

Sebastianus de Belcazar, Provinciæ *Quitensi* à *Pizarro* Præfectus, cum jam anno
1536 plerasque regiones quæ eandem provinciam versus occasum clau- 30
dunt ad mare usque Australe obiter iustrasset, ad eas, quæ versus Arctum præfectu-
ram suam contingebant, adeundas animum adjecit, ut hac via aditum ad Mare Se-
prentriionale aperiret, idque eo impensius, quia certis indiciis cognoverat, à duobus
fratribus germanis *Calambaz* atque *Popayan* regionem amplissimam & auro divitem
in illo tractu possideri: Omnibus ergo ad hanc expeditionem necessariis comparatis,
ex oppido *Quito* ad *Otabalum* pagum est profectus, qui locus hodie limites utriusque
provinciæ dirimit: *Pastorum* & *Patiarum* populorum Reguli adventus illius gnari,
copias suas in unum cogunt, acriterque venienti sese objiciunt, & agmen illius per
intervalla carpentes aliquandiu remorantur: accedebat haud leve incommodum à
viarum difficultate, nam per editos montes & asperrimos clivos enitendum erat, 40
& commeatus inopiâ, quem barbari consulto in saltus atque avia subdixerant:
Belcazar tamen hisce incommodis nihil fractus, lento itinere processit donec ad
Reguli *Popayan* regionem ventum est: hic stativa habere, & milites corpora sua cu-
rare consultius visum fuit: invitabat regionis planicies & villarum copia quas bar-
bari passim extruxerant in campis, qui ad fluminis usque ripam per quatuordecim
pene leucarum spatium sternuntur, plurimis fructiferis arboribus, quas regio sponte
sua producit, consiti, & præsertim *Aguacatibus*, quarum fructus saporis jucundi-
tate plurimum commendantur; multis torrentibus & amniculis divisi, qui ab An-
dium jugis devoluti, limpidissimis & saluberrimis lymphis hanc amœnissimam pla-
niciem rigant. 50

Licet autem primo à vicinis barbaris, qui fere anthropophagi erant, creberrime
infestarentur, tamen successu temporis non modo hujus, sed & vicinarum provin-
ciarum compotes facti sunt Hispani: atque in iisdem sequentia oppida & municipia
condiderunt: *Popayan*, *Sancta Fe de Antiochia*, *Sant Iago de Cali*, *Caramantam*, *Sant
Iago de Arma*, *Santannam de Anzerma*, *Guadalajaram de Buga*, *Timanam*, *Sant Seba-
stianum de la Plata*, *Almaguer*, *Sant Ioannem de Truxillo*, *Madrigal* sive *Chiapanchicam*,
Agredam

Agredam sive *Malagam*, *Sant Ioannem de Paſto*, *Sant Sebaſtianum de los Paçes*: quorum nonnulla Hiſpani poſtea deſeruerunt, nequaquam pares tantæ ferociſſimarum gentium multitudini in officio continendæ. Hæ Provinciæ hodie per Vicarium Præfecti reguntur, quia nonnullæ Conventui Iuridico *Quitenſi*, aliæ Novi Regni *Granatenſis* Diœceſi ſunt attributæ.

C A P. VIII.

Urbis Popayan, & vicinarum provinciarum deſcriptio.

10 **P**RINCIPALIS huius provinciæ civitas appellatur *Popayan*, à Reguli quem Hiſpani ibidem repererunt nomine: ſita eſt ad altitudinem duorum graduum & triginta ſcrupul. ab Æquatore verſus Septentriones & longitudinem ſeptuaginta graduum & xxx ſcrupul. à Meridiano *Toletano* verſus Occidentem ſolem, ut *Herrera* teſtatur: Interfecat urbem flumen limpidiſſimus: Cælo gaudet ſalubri & bene temperato; nam toto anno hic veluti vernat, abſque ulla notabili æſtus frigoriſve viciffitudine, dies nocteſque pæne æquales ob Æquatoris vicinitatem: ſed unum eſt incommodum, quod hic crebrius pluât quam alibi fere, tonitruaque & fulgura pene quotidie accidunt. Solum agri perſœcundum; *Mayzium* quod hic provenit longe excellit cæterarum *Americæ* regionum fruges: binæ hic quotannis tritici meſſes:

20 magnaſque armentorum, pecorum, porcorum atque caprarum copia & incredibilis tam domeſticorum quam peregrinorum fructuum abundantia.

Indigenæ induſtria & civilitate morum atque affabilitate cæteros *Americanos* longe antecedunt. Urbs ipſa in edita planicie ædificata ſitu peramœno atque imprimis ſalubri, privata ædificia perampla quidem, ſed leviter ſubſtructa. Fines habet ad orientem vaſtiſſima *Andium* juga, ad occidentem vero altiſſimos illos montes qui ad mare australe uſque pertingunt; Ad Septentriones & urbem *Cali* verſus, patentiſſimos campos & paſcua, in quibus plurimæ *Hiſpanorum* villæ viſuntur, in quibus pecuariam exercent; innumeri denique torrentes & rivuli hanc planiciem interfecant ab altiſſimis *Andium* jugis huc ſe derivantes. Vice præfectus regius in

30 hac urbe comoratur, iuriſdictionem in totam provinciam exercens: eſt in eadem & Cathedrale templum & cœnobium monachorum, quos vocant *de Mercede*.

Diœceſis huius urbis ampliſſima eſt, plureſque majores pagos complectitur: ad ortum ſolis attingit provinciam *Guambiam* incolis atque indigenis frequentiſſimam; atque dein *Guançam*, *Maluaſam*, *Polindaram*, *Palacen*, *Tembion*, *Colaçan* aliasque complures frequentibus incolis refertas. In hiſce regionibus multum auri, (ſed inferioris notæ) reperitur, perparum abſoluti.

Ad *Andium* radices *Coconuci* populi patentiores valles incolunt, ubi ingens *Magdalena* flumen è ſuis fontibus proſilit: in editis jugis aliquot flammivomi crateres conſpiciuntur: ibidemque & aquæ fervidæ ebulliunt & ſalſæ è quibus copia optimi ſalis cogitur. Ad Austrum prætexitur huius urbis limitibus Provincia *Guanacacum* pago *de las Barrancas* ut vocant & amniculo ejuſdem nominis; nec procul hinc jacent pagi quos vocant *las Juntas* & *de los Capitanes*: Sequitur deinceps ampliſſima provincia *de los Maſtelos* & municipium *Patia* in amœniſſima valle, quam limpidoſus fluvioſus interfecat. Ad occidentem jungitur huius urbis territorio provincia *Bamba* in qua *Hiſpanorum* colonia *Chapanchica* ſita eſt, de qua mox dicetur.

C A P. IX.

Deſcriptio Fluminis Magdalena, ejus origo & per varias provincias decurſus.

50

ANTE QUAM ad deſcriptionem cæterarum huius præfecturæ provinciarum pergamus, operæ precium fuerit ingentis fluminis quod vocant *Magdalena* vel etiam *Sante Martha* origines & curſum hic deſcribere, quia haud procul ab urbe *Popayan* fontes viſuntur magni fluminis, quod barbari paulo inferius *Caucam* vocant, quodque infra *Mopoxium* in alterum flumen quod proprie *Magdalena* nomine inſignitur,

insignitur, confluit. Nam vastum hoc flumen aquas suas accipit à duobus amnibus, quorum fontes magno intervallo à se invicem discreti sunt: Unus quippe illorum, supra urbem *Popayan*, è valle, quæ ab Andium radicibus sese explicat, (quæque à *Coconucis* populis ut jam ante diximus habitatur) juxta pagum eorundem barbarorum, quem *Cotura* vocant, erumpit, & primum modico alveo per patentissimos *Cali* provinciæ campos labitur, & mox variis rivulis, torrentibus atque amnibus, qui ab altissimis montibus defluunt, ita augetur, ut sub urbe *Cali* jam ingens & *Bati* flumini quod *Hispalin* prælabitur pene æqualis evadat: hinc dilapsus & pluribus insuper fluviis acceptis, juxta *Buriticam*, haud longe ab oppido *Santa Fe de Antiochia*, jam vastus & *Cauca* nomine Indigenis notatus (ut *Petrus de Cieca* tradit) infra oppidulum *Mopoxium* cum altero amne conjungitur.

Alter autem ille oritur supra urbem *Timanam* (de qua statim dicemus) sub orientali Andium plaga, ita ut continua hæc editissimorum montium juga, utriusque amnis fontes quadraginta circiter leucarum intervallo dividant: Perlabitur autem plerasque *Novi Regni Granatensis* provincias, variis nominibus ab Indigenis insignitus; & novem sub *Mopoxio* leuc. aut *Caucam* accipit aut ab illo accipitur; atque ita conjuncti uno deinceps alveo in oceanum Septentrionalem per duo aut tria ora exeunt. Inter utriusque porro amnis alveos antequam confluant, multæ regiones atque provinciæ interjacent, incolis quondam frequentissimæ: ubi autem confluerunt quam plurimas insulas patentissimo suo alveo complectuntur, quarum non paucæ à barbaris habitantur: plurimos Crocodilos atque Manatos nutriunt: denique *Petrus de Cieca* ab utriusque origine ad ostium circiter quadringentas leucas numerat.

Merces omnes Europææ adverso hoc flumine subvehuntur lintribus, quibus indigenæ jam diu utebantur, Hispani autem jam longe majores & capaciores fabricant; Sunt enim plerumque in longitudine pedum sexaginta, in latitudine quatuor, unilignei tamen & non raro cedrini, portantque centum aut plures *Botias* (ut Hispani vocant) vini, duodecim remiges & annonam in viginti dies: tot siquidem diebus plerumque ascenditur ad mediterraneam stationem, quam vocant *del Angostura* haud procul ab urbe *Marequita* & (si *Herrera* non fallitur, nam plures esse oportet) viginti quinque ab oppido *S. Fe de Bogota*, leuc. hic locus à re ipsa nomen accepit, nam flumen hoc inter editum montem & modicum ex adverso collem ita coarctatur, ut ulterius ascendi ob præcipitem cursum nequeat. Reliqua hujus fluminis superiore libro absolvimus.

lib. VIII.
cap. XVII.

C A P. X.

Antiochiæ urbis descriptio, regionumque adjacentium: iter ab hac urbe ad Anzermam; Caramantæ oppidum.

D E S C R I P T I O N E M urbium hujus Provinciæ *Popayan*, supra à Metropoli provinciæ inchoavimus, ut distantiarum ratio, quæ ut plurimum ad hanc referuntur, liquidius constaret: nunc reliquarum descriptionem ordiemur ab *Antiochia* omnium extima ad Septentriones, & ad ipsos fines præfecturæ *Carthaginensis* sita, de qua longum & anceps certamen fuit inter utriusque provinciæ Præfectos, donec Regia autoritate determinaretur & hæc urbs cum agro suo *Popayana* Præfecto adjudicaretur. Urbs ergo *Sancta Fides de Antiochia* (ita enim ut plurimum ab *Herrera* aliisque Hispanis appellatur) condita est in valle quæ gentili nomine *Nore* dicitur, inter duo maxima & celeberrima flumina *Darien* & *S. Magdalene* five *Martha*; interque altissima & continua montium juga quæ secundum utriusque fluminis ripas longo & continuo ductu exporriguntur. Ipsa urbs in patentissima & pulcherrima planicie sita est ad ripam modici amnis: ager autem à pluribus amnibus irrigatur, qui ex hisce montibus utrimque descendunt & ut plurimum auri ramenta secum deferunt, amœnissimis fructiferarum arborum lucis undiquaque repleti.

Petrus de Cieca hanc ad altitudinem VII graduum Septentrionalium collocat, duodecim à flumine *Cauca* leuc. & plus quam centum à Metropoli *Popayan* versus boream, ut *Herrera* observat. Indigenæ harum regionum placido sunt ingenio, habitu

Antiochia.

bitu corporis decoro & colore candido: Aër temperatus atque salubris, ita ut indigenæ noctu sub dio humi conquiescant, nec ullam noxam à nocturno rore patiantur. Ovibus abundat regio & omnimodis fructibus; amnes autem magnam copiam optimorum piscium nutriunt.

Porro ab urbe hac *Antiochia*, duæ viæ producuntur, una ad *Anzermam*, altera autem ad *Cartaginem* atque *Armam*: de priori è *Cieca* Chronico jam dicemus, ut regionum situs melius elucescat. Ab *Antiochia* ad *Anzermam* septuaginta leucæ numerantur, impeditissimo & permolesto itinere, per altos & asperrimos montes, nullisque arboribus vestitos: indigenæ autem procul à via habitationes suas & tuguria submoverunt.

Antiochiam egressis statim occurrit monticulus qui *Corome* aut (ut *Herrera* scribit) *Curume* dicitur, angustis quibusdam vallibus imminens, quæ quondam frequentissimæ incolis fuerunt, sed ii post Hispanorum adventum ad summam paucitatem sunt redacti, pagus adjacet multo auro opulentus, quod in vicinis torrentibus reperitur. paucæ hic fructiferæ arbores & *Mayzii* parca admodum messis.

Hinc transitur ad alium pagum, sub vasto & excelso monte positum, quem *Buriticam* vocant, ubi quondam metallicorum stativa fuerunt, ob auri copiam, quam hæc regio suppeditabat: constans quippe fama est, ingentem auri opulentiam quæ quondam è sepulchris *Zenu* vel *Cenu* ab Hispanis fuit rapta, ex hisce regionibus haustam fuisse. Ab hoc pago amniculus originem sumit qui planiciem vel potius convallem secat, in qua hodie *Santa Fe* visitur, municipium ad jurisdictionem *Antiochensem* spectans, quod à metallicis incolitur, qui ditissima auri metalla hic effodiunt, haud procul ab ingenti *Cauca* alveo. Huic municipio vicinus est pagus *Xundabe*, qui à barbaris habitatur, qui eodem ingenio & moribus cum præcedentibus barbaris agunt, in frequentissimis vallibus quæ præcellis montibus à se invicem separantur.

Hinc ad *Caramanta* provinciam & vallem transitur, cujus regulus, cum primum Hispani hanc adirent, *Cauroma* vocabatur. Indigenæ hujus provinciæ haud inelegantes & imprimis bellicosi erant, diverso autem à præcedentibus idiomate utebantur. Vallis autem hæc circumquaque altis & asperrimis montibus cingitur, mediam secat fluvius, pluresque illam torrentes & scaturigines rigant, à quibus, quod mirabile est, indigenæ optimum & candidissimum salem conficiunt, præsertim ex exiguo lacu qui ibidem visitur. Ager *Mayzii* & radicum, quibus barbari communiter pro farre utuntur, fertilis, sed fructiferarum arborum haud æque tolerans.

Trans montes versus orientem *Cartama* provincia jacet: cujus indigenæ à *Caramantanis* nec lingua nec moribus differunt: auro abundat; habitabant in parvis tuguriis & fere nudi incedebant aut exiguo panniculo pudenda velati.

Sed antequam reliquam viam prosequamur, de *Caramanta* oppido pauca dicenda sunt: Distat à Metropoli *Popayan* sexaginta aut septuaginta leuc. versus Aquilonem, ad ripam *Cauca* fluminis sita; pertinetque ad conventum quidem Juridicum *Novi Regni Granatensis*, ad Episcopatum vero & præfecturam *Popayanam*: abundat *Mayzio* aliisque fructibus, excepto tritico, oves aut armenta habet pauca, porcorum abundè: quinque aut sex horis ab hac urbe ad *Antiochiam* descendi volunt, secundo flumine *Cauca*, quod velocissime hic decurrit, cum alioquin ab *Antiochia* pene l. leuc. absit itinere terrestri.

C A P. XI.

Iter quod ab Antiochia Anzermam ducit, & urbis S. Annæ de Anzerma descriptio.

PERAGRATA provincia *Caramanta*, de qua jam egimus, è vestigio altissimi montes occurrunt, qui septem pene leuc. in latitudinem patent, *Cima* sua lingua appellant indigenæ, densissimo nemore undiquaque vestiti: iter difficile & impeditum, multorumque Hispanorum exitio pene infame, qui cum primum hanc viam aperirent, fame atque aliis incommodis hic interierunt: Hisce montibus superatis, primò in modicam vallem descenditur, raris incolis cultam; verum paulum

lum progressos amplissima & peramœna vallis excipit, incolis quondam frequentissima, quum primum ab Hispanis adiretur & multis magnisque ædificiis culta, abundans commeatu, & Mayzii atque radicum quibus barbari vescuntur feracissima, nunc pene deserta, postquam Hispanorum insolentia atque sævitia maximam indigenarum partem absumsit, reliquos autem desertis laribus in abrupta vicinorum montium & invios saltus sese recipere coëgit: duabus ab hac leucis, minor vallis occurrat, quæ ad montes pertingit quibus *Anzerma* civitas inædificata est.

Anzerma.

Hæc civitas primum *Sancta Anna de los Cavalleros* nomine ab Hispanis nuncupata, inter duos amnes in edito tumulo ædificata, amœno circumdata luco & omnis generis fructiferis arboribus, tam peregrinis, quam domesticis circumseptæ est: natura loci egregie munita & despectu in patentes undiquaque campos adversus subitos hostium incurfus satis tuta: vicina loca à plurimis indigenarum pagis occupantur. Solum cui urbs superstructa olim ab Indigenis *Vmbra* dicebatur, sed *Sebastianus de Belcazar*, quum provincias hæc primum lustraret & inopia interpretum laboraret, deprehendens salem ab indigenis *Anzer* vocitari, provinciam *Anzermam* appellabat, quod nomen postea tam provinciæ quam urbi huic mansit. Quatuor ab hac urbe leuc. versus occidentem, pagus quidam jacet modicus, raris sed permagnis ædificiis, & frequentissimis incolis incultus, juxta amniculum, qui leucam circiter progressus in *Caucam* se condit. Indigenæ eadem lingua qua Caramantani utuntur, insigni olim feritate & humanorum viscerum pastu abominabiles. Eodem monte qui huic imminet, aliquot torrentes descendunt aureis arenis celebres, quæ non modo ab Indigenis, sed & à Nigritis, quos Hispani adduxerunt, magna copia hic hauriuntur.

Gopia.

Copia provincia huic proxima est, quam fluvius aurifer secat, nunc frequentibus Hispanorum prædiis obsessus; ab una parte *Cartama* provinciæ jungitur, per quam *Cauca* labitur: ab altera vero *Pozo* provinciam attingit & cum ejusdem incolis dives commercium exercet: Quæ autem *Anzerma* civitas orientem adspicit, multi magnique sunt barbarorum pagi: erat ea gens imprimis culta neque tam appetens humanarum carniarum, & ante Hispanorum adventum auri ditissima; malos angelos sua lingua *Xixaramas*, Hispanos autem *Taramacas* vocabant; omnis illorum regio montensis est atque edita, pauci colliculi, planicies admodum rara.

Denique hæc civitas *Sancta Anna de Anzerma*, ut nunc vulgo vocatur, tradente *Herrera*, quinquaginta leuc. abest ab oppido *Popayan* versus Aquilonem, ad cujus præfecturam atque Episcopatum pertinet; cæterum à tribunali *Novi Regni Granatensis*, *Audientiam* vulgo vocant, jus petere consuevit. Temperies aëris præfervida, crebrisque fulguribus obnoxia; solum nec pecoribus bonum nec frumenti ferax, sed auri venis nobile. Quicquid inter hanc urbem & mare Australe terrarum interest, frequentibus Indorum pagis atque municipiis occupatur, ubi flumen *Dariensis* oriri constans fama est.

C A P. XII.

40

Iter ab Antiochia ad urbem Armam; provinciarum quæ interjacent situs atque conditio: urbis Armæ descriptio.

AB *Antiochia* ad urbem *Armam* tendentes, primo ad magnum flumen quod Indigenis *Cauca*, Hispanis *S. Martha* dicitur, duodecim leucarum itinere procedunt: deinde flumen cymbis trajiciunt, quæ frequentes in illis locis repertiuntur, licet rariores indigenæ ripam accolant & minutioribus pagis, quia maxima pars barbarorum domicilia sua longius à via removet. Hinc paucorum dierum itinere pervenitur ad pagum (*Pueblo Llano* vocant Hispani) olim indigenis frequentem: Indigenæ statura sunt brevi & olim pene nudi agebant, præter fœminas quæ panniculo lumbos præcingebant; Salem præcipuo loco habent, neque aliæ ipsis merces, licet torrentes & amniculi auro imprimis abundare dicantur. *Mugia* pagus salis proventu opulentus nonnihil à via remotior est.

Aburra.

Ab hoc ad orientem flectentes vallis *Aburra* excipit, trans Andes sita, qui hic facile & unius diei itinere superantur: hæc vallis in peramœnam planiciem sternitur, solum

folium illius uberrimum & multis amniculis irriguum: Indigenæ illius sævitiam Hispanorum tantopere exhorruisse dicuntur, ut tam fœminæ quam mares magno numero vitam voluntario suspendio finirent. Porro è *Peublo Plano* via ducit ad *Cenufaram*, amplissimum vicum, & opulentissimis sepulchris, si famæ fides, nobilem: & ab hoc ad alium vicum quem appellant *Peublo Blanco*: à quo ad *Arman* tendentibus flumen *S. Martha* ad dextram relinquendum est. Omnis hæc regio usque ad magnum flumen, olim ad urbem *Cartaginem* pertinebat, donec altera urbs hic conderetur, primo quidem supra montem in ipso provinciæ *Arma* aditu; deinde quia Hispani hîc jugiter à barbaris infestabantur, & annonæ difficultate ob po-
 10 mœrii angustias laborabant, in planicie, inter duos minores amnes, juxta palmertum imprimis fructiferum; adeo ut hodie hæc urbs absit à magno flumine 11 leuc. ab urbe *Cartagine* xxiii, ab *Anzerma* xii, denique à Metropoli *Popayan*, ut *Herrera* prodit, quinquaginta versus Aquilonem. Solum hujus regionis fertilissimum, sed valetudine habitantium infame habetur, quotannis binæ hic Mayzii messes & uberrimæ. Auri metalla hic opulenta, imprimis ad ripas magni fluminis.

Arma provincia, à qua huic oppido nomen impositum, latissime patet, incolarumque frequentia & divitiis vicinas provincias longe præcedit. Indigenæ domicilia rotunda & in fastigio in orbem stramentis tecta habitabant. Decem in longitudinem, sex septemve in latitudinem leucas hæc provincia patet, maxima sui parte
 20 montensis & fructiferarum arborum lucis opaca, quæ delicatissimos fructus ferunt, inter præcipuos autem illum quem vocant *Pytabaian*, cujus hæc est qualitas ut urinam tingat colore plane sanguineo, sine noxa tamen. Ab his montibus crebri amnes descendunt, & inter illos, quem Hispani *Rio de Arma* vocant, hybernis mensibus rapidus & trajicientibus periculosus, cæteri minores sunt. Ad orientem altissima Andium juga huic provinciæ prætenduntur.

Oppidum *S. Jacobi de Arma* (inquit *Herrera*) auri fodinis dives, conventui Juridico Novi Regni Granatensis accensetur, præfectum autem atque Episcopum *Popayanum* agnoscit, tritici atque adeo omnium peregrinarum frugum inops, sed Indici farris opulentum. Indigenæ vicinarum regionum humanas carnes avidè appetunt, adeo ut idem *Herrera* testetur, supra octo millia barbarorum & Hispanorum
 30 ab ipsis immaniter devorata, postquam hoc oppidum habitari cœpit.

Magnæ provinciæ *Arma* limites transgressos *Paucura* excipit, fertilissima provincia, soli ubertate & Mayzii aliarumque frugum feracitate nulli secunda: Indigenarum lingua ab Armanorum idiomate multum diversa est; Auri metallis haud æque abundat; secat illam modicus amnis, variique torrentes.

Huic proxima est provincia *Pozo*, cujus indigenæ lingua atque moribus cum
 Armanis consentiunt: ab una parte ingenti flumine *Cauca* alluitur, ab altera *Carrapa* & *Picara* provinciis clauditur: abundat auri metallis, præsertim juxta magni fluminis ripas & in ipso Pozensis pagi agro.

Pozensi provinciæ ad ortum prætenditur *Picara* amplissima provincia atque incolis frequens, qui Paucuranorum idiomate utuntur: clauditur autem ad ortum
 40 vastis Andium jugis, ultra quæ *Arbi* provinciam esse testantur indigenæ, nam Hispani nondum ulteriora lustraverant, cum *Petrus de Cieca* scriberet, quem hic secuti sumus.

C A P. XIII.

De Provincia Carrapa, Quimbaya, atque urbe Cartagine.

Carrapa provincia duodecim leuc. abest ab urbe *Cartagine*, solo edito atque
 50 aspero, non tamen montoso, præterquam ea parte qua altissimis Andium jugis tegitur, à quibus exiguæ valles & planicies subsidunt, multis torrentibus atque amniculis riguæ, quorum tamen aquæ nequaquam tam limpida aut sapida sunt quam in præcedentibus provinciis: indigenæ obeso sunt corpore & facie oblonga, olim auri divites.

Carrapam excipit *Quimbaya* provincia, in qua *Cartago* condita viginti duabus leucis ab oppido *Arma*. Patet hæc provincia in longitudinem quidem quindecim leuc. in
 Quimbaya.

latitudinem decem, à flumine *Cauca*, ad summa Andium juga; tota pene crassis & procerissimis arundinibus obsita est, è quibus indigenæ ædes suas substruunt. Nivales montes sive summa Andium juga ab hujus provinciæ pagis absunt leuc. VII, in quorum vertice Volcanus cernitur, qui crassum fumum exhalat; ex his itidem plures amniculi oriuntur, quorum celeberrimi *Tacurumbi* & fluvius *de la Cegue*, qui propter oppidum labitur, pluresque alii, in quibus plurimum auri reperitur; inter hosce amniculos & scaturigines, quædam sunt falsæ. Plurimæ hic fructiferæ arbores, tam ex quas regio sponte producit, quam quas Hispani intulerunt. Aër hic admodum salubris, neque frigidus neque ferventior, ita ut Hispani hic degentes raro à morbis tententur & diu vivant. Plurimas apes alit, quæ in concavis arborum truncis aut arundinetis mellificant. Multæ hîc arbores quæ fructum ferunt, quem vocant *Caymito*, perfici mali magnitudine, intus nigrum & minoris granulis refertum & succo ita lento, viscoso atque tenaci ut difficulter abluatur: nec non *Aguacates* & *Guayava*, quarum quædam fructus ferunt acidulos instar limonum, odore atque sapore pergrato. In arundinetis multæ feræ nidulantur, ingentes leones & animalculum illud quod catulos suos in sacco circumfert, quod hic indigenis *Chuca* dicitur; plures *Cervi*, cuniculi & *Guadaquinaies*, leporibus paulo majores, carne & optimi saporis & nutrimenti; & ejuscemodi complures.

Caymito.

Cartago.

Urbs *Cartago* in planicie sita est, inter duos torrentes, septem leuc. à magno flumine *Cauca*, ad ripam amniculi, cujus limphas Hispani potant: unum in illa monasterium fratrum minorum: itinera undiquaque impedita ob profundas uliginas & cœnum, nam maximam anni partem hic pluit, & creberrime fulgurat: Unam aut paulo amplius ab urbe leucam, amniculus decurrit, quem vocant *Consota*, juxta quem lacus modicus jacet & fons falsus è quo indigenæ præstantissimum sallem coquunt. Abest autem *Cartago* (ut *Herrera* testatur) à Metropoli *Popayan* viginti quinque leuc. versus Aquilonem, pertinetque ad Conventum quidem Juridicum *Novi Regni Granatensis*, ad Episcopatum vero & præfecturam *Popayanam*: ager illius neque triticum neque ullum far Hispaniense producit; armentis vero atque jumentis pascendis egregie est opportunus; auri pene inops; cæterum cœlo & temperato & salubri.

Qui ex hac urbe ad oppidum *Cali* proficiscuntur, primo arundinetum transeunt ad fluvium *de la Veja*, (hybernis mensibus perdifficilem trajectu,) leuc. IV: deinde ad *Caucam* leuc. unam, quem ratibus aut lintribus trajiciunt; Hic jam duæ viæ in unam coeunt, nimirum ea quæ à *Cartagine* descendit & illa quæ venit ab *Anzerma*. Distantia denique inter *Cartaginem* & *Cali* quadraginta quinque leuc. inter *Anzermam* & *Cali* quinquaginta definitur.

C A P. XIV.

Oppidi Cali descriptio & vicinarum provinciarum; & de portu ad mare Australe, qui Bonaventura dicitur.

OPPIDUM *Cali* conditum est in plana valle ad radices altissimorum montium, quatuor ab Æquatore gradibus versus Septentriones, viginti duabus leucis à Metropoli *Popayan*, viginti octo leuc. à mari Meridionali, una tantum à magno flumine *Cauca*, ad ripam alterius amnis, qui è montibus, qui oppido imminet, descendit: nisi temperies aëris hic admodum fervida esset, inter saluberrima totius Americæ loca numerari posset: incolis nihilominus satis frequens est, nam Præfectus totius Provinciæ & alii regii ministri hic plerumque habitant & ditissima commercia hic exercentur. Duo hic monasteria, unum Augustinianorum, alterum fratrum quos vocant *de Mercede*. *Sebastianus de Belalcazar* oppidum hoc primum collocaverat inter populos quos Hispani appellabant *Gorrones*: cujus nominis hanc originem produunt; Hispani linguæ barbarorum ignari, quum pisces ab hisce populis *Gorron* audissent nominari, idem nomen populis imposuerunt; sicuti jam ante in *Anzerma* factum fuisse notavimus.

Porro ut hujus provinciæ in qua *Cali* hodie habitatur, atque adeo adjacentium

tium regionum situs & qualitas melius cognoscatur, è *Petro de Cieca*, descriptionem hujus regionis paulo altius repetemus. Infra oppidum *Popayan*, altissimorum montium ordines sese incipiunt diducere & vallem quandam exporrigere, quæ initio angustior, paulatim ita dilatatur, ut duodecim leucas in latitudinem tandem pateat, rursusque per intervalla ita arctatur, ut denique flumen, quod vallem perneat, intra editos utrimque montes ita concludat, ut alveo veluti contracto perniciter inter obstantes & imminentes scopulos eluctetur, nullisque cymbis aut ratibus hic transiri possit, sed magnos vortices agat, qui omnia in profundum attrahant & superfluitantia evertant. Ab his angustiis vallis *Cali* sese pandere incipit,
 10 plurimis pagis & magna populorum frequentia jam olim culta; verum postquam Hispani harum regionum potentes facti sunt, maxima horum populorum pars excisa est & pene ad internecionem deleta; pauci autem qui supersunt, ad montana quæ versus occidentem hanc vallem concludunt, se receperunt, de quibus paulo post dicetur. Hanc vallem ad *Arctoam* plagam attingit altera provincia, quæ fines suos cum *Anzerma* dividit, cujus indigenæ superiori seculo *Chanci* dicebantur; gens Chanci.
 procera admodum statura, ita ut è gigantum prosapia haud immerito descendere judicarentur, facie oblonga & patenti fronte.

In vicinis montibus, qui à vastis jugis, (quæ vulgo *Cordilleram* vocant & ad occidentem ab hac valle sita sunt,) sensim declinant & in vallibus quæ inter eosdem sese
 20 aperiunt, *Gorrones* isti, de quibus ante dicebamus, incolebant tribus aut quatuor leucis à valle *Cali* & magno flumine, frequens natio, paucilli idque vilioris auri compos, quæque ut plurimum piscibus, quos in vicinis annibus certis anni tempestatibus capiebant, victitare consueverat. Horum provincia hodieque ad agrum urbis *Cali* pertinet: *Mayzii* aliarumque frugum & fructuum variorum satis foecunda. Multi hic cervi, *Guadaquinaya* aliæque ejusdem generis feræ; volucrum quoque copia. Maxima autem vallis *Cali* licet valde fertilis, tamen magna sui parte vasta & inculta jacet & ferarum tantum latibulum est, ob paucitatem oppidanorum, qui tam
 30 latis agris colendis minime sufficiunt. Porro ad oppidum *Cali* tendentibus primum convallis transeunda, trium leuc. spatio, dein fluviolus trajiciendus, ad utramque ripam
 denso luco tectus, qui & perniciter admodum defluit & pro montium è quibus effluit
 30 conditione egregie alget, unde & nomen apud Hispanos invenit, *Rio Frio*; denique postquam magnam hujus *Caliensis* vallis partem permeavit, condit se in magnum flumen. Hoc fluviolo trajecto patentes campi adeuntur, in quibus Hispani prædia sua & villas habent, ibidemque per servitia gnaviter pecuariam exercent: ager autem omnis pluribus arboribus fructiferis amœne admodum confitus est.

Ab oppido *Cali* versus occidentem & montana, plures vici incoluntur à barbaris qui oppidanis subjecti sunt & vestigales; ingenio facili, sed industria tantum mediocri. Quinque autem ab oppido leuc. alia vallis sita est, (quam vocant *Lilen*),
 40 *Mayzii* & *Juca* perfœcunda, fructiferis arboribus plena; mediam secat amniculus, ad cujus ripam varii fructus crescunt, præcipuè autem sapidissimæ & beneolentes
Granadilla. A qua porro versus Oceanum Australem, *Timba* populi, valles quasdam profundas, inter excelsos, asperos atque incultos montes, incolunt, quæ fructiferis arboribus plenæ sunt & *Mayzii* aliarumque frugum proventu abundantes: barbari hi primis illis temporibus plurimos Hispanos neci dederunt.

Præter hæc provincias de quibus jam egimus, sub Diœcesi oppidi *Cali* adhuc longe plures comprehenduntur, præsertim montana, ubi varii populi inter editos & alperrimos montes, valles quasdam & declivia loca habitant, omnibus rebus ad
 50 victum necessariis sufficienter instructi: in saltibus autem & præcipitiis montium latent varia animantia hominibus juxta atque aliis animalibus infesta; præsertim tigres quæ multos barbaros & non paucos Hispanos, qui hac iter ad mare aut à mari agunt, dilaniaverunt.

Trium autem dierum itinere, trans asperos & incultos montes multis palmarum nemoribus obsitos & paludibus tristisque uligine in convallibus squalidos, portus
Bonaventura aditur, xxx ab oppido *Cali* leuc. ad cujus Diœcesin pertinet: tribus
 gradibus & triginta scrup. ab Æquatote versus Arctum ut *Herrera* testatur. Pau-
 cæ hic Hispanorum familiae habitant, in eum maxime finem, ut merces quæ
 è *Nova*

è *Nova Hispania* aut aliunde hic appellant, accipiant & ad *Popayan* & alia oppida submittant. Locus valde humidus & infalubris judicatur, situs quippe in gremio profundi sinus, quem vulgo *Babiam de Bonaventura* vocant: tota autem regio circumvicina altissimis & incultis montibus aspera est, ubi pene continuo pluit, ita ut varii amnes hinc prodeant qui omnes in mare Australe descendunt; unus autem in ipsum portum: Denique portus hic absconditus, & ostium illius inventu atque aditu perdifficile, nisi cum peritissimo nauclero. *Petrus de Cieca* scribit, unicum remedium esse merces ad oppidum *Cali* subvehendi, eas barbaris succollandas & bajulandas tradere, nam propter locorum asperitatem & viarum difficultatem nullus hic jumentorum usus est: licet secundum ripam fluminis *Dagua* nonnunquam equis 10
 Dagua fl. vectentur, sed hi tam miserum in modum fatigantur ut nullius postea pretii sint: barbari autem hic onus trium aut quatuor arobarum (*Aroba* Hispanis est pondus viginti quinque aut paulo plurium nostratium librarum) portare solent; quinetiam matres, fœminasque in portatili sella locatos, per impeditissima loca, per montes & trans flumina, super humeros suos bajulant, nullo suo emolumento, quum merces omnis heris ipsorum, Hispanis nimirum cedat.

C A P. XV.

*Iter ab oppido Cali ad Metropolin Popayan, & regionum
 interjacentium qualitates.* 20

AB oppido *Cali*, ut supra diximus, ad Metropolin hujus Provinciae viginti duæ numerantur leucæ, expedito satis itinere, per campestria ut plurimum, absque ullis montibus, & per colles modicè editos & nequaquam asperos aut difficiles superatu. Ab oppido siquidem *Cali*, primo proficiscendum est per campos & planiciem, quæ ab aliquot tenuibus amniculis interfecatur, donec perveniatur ad modicum amnem, qui vulgo *Xamundi* appellatur, cujusque ripæ ponte ex majoribus cannis constrato conjunguntur, quem homines transire solent, jumenta autem vado traducuntur. Juxta fontes hujus amniculi, barbari quidam degebant, quorum 30
 regulus *Xamundi* dicebatur, à quo genti huic & fluento nomen primis illis temporibus inditum fuit, quod hodieque manet. Hi olim commercia cum *Timbis* populis quorum supra meminimus exercebant & abundabant multo auro, quod omne Hispani, quibus commendati, id est, inservitum traditi fuere, ipsis eripuerunt. Ab hoc amniculo ad magnum flumen quod inferius *S. Magdalena* appellatur, quinque sunt leucæ: Id autem ratibus aut uniligneis linitibus facile transitur, ope barbarorum qui ripas accolunt. Utraque autem hujus fluminis ripa à frequentibus barbaris olim fuit habitata, qui nunc ad summam paucitatem redacti sunt, partim eorum & propria feritate, qua alii alios mactabant & devorabant, partim Hispanorum crudelitate & bellicis cladibus: qui autem superant, ad easdem ripas degunt & *Aguales* 40
 (gentili nomine, an ab Hispanis invento, non dixerim) vulgo appellantur & hodie oppidanis Caliensibus vectigales sunt, eisque serviunt.

A trajectu autem magni hujus fluminis ad Metropolin *Popayanam* quatuordecim sunt leucæ: Superato quippe flumine, palustria loca & uligine impedita transeunda sunt, sed vix quartæ leucæ partis spatium; reliqua itineris expedita sunt & plana usque ad alterum fluvium, quem vocant *de las Oveias*, qui æstate quidem nullo negotio, hyeme vero cum summo discrimine transitur, tum propter alvei ipsius altitudinem, tum maxime quia vadum illius tam brevi intervallo distat à magno flumine, quod hunc quoque in se admittit: plures hic tam barbari quam Hispani absorpti interierunt. 50

Ab hoc porro sex leucas per editam planiciem expedito & facili itinere progressis alius rursus fluvius occurrit, quem *Piandamo* vocant: hunc itidem multi mortales olim accoluerunt, qui ob causas quas jam sæpius indicavimus, hodie aut interierunt aut aliò, ut tyrannidem advenarum effugerent, in abdita aut asperos montes commigrarunt.

Ad ortum ab hoc fluvio sita est provincia *Guambia* pluribus vicis barbarorum cultura. Deinceps & alius amniculus transitur, *Placa* vulgo dictus, juxta fontes & ad utramque ripam

ripam accolis frequens; & jam secundo magnum flumen *Magdalena* & quidem vado, quia hic non supra dimidiam orgyam altum deprehenditur. Ab adversa ripa ad oppidum *Popayan* ager omnis amœnissimis villis & prædiis Hispanorum egregie cultus est, ubi & sementem faciunt & pecuariam exercent. Multi rivuli ab Andibus devoluti hos campos rigant, in quorum nonnullis olim auri ramenta fuerunt reperta. Hæc regio quondam multos barbaros aluit, qui jam penitus defecerunt. Denique hæc via ab oppido *Cali* ad Metropolin *Popayanam* frequentissimè usurpatur, nam si *Herrera* credimus, nulla commodior aut expeditior reperiri potest, ad merces è provincia *Veneçuela*, & omnibus aliis quæ ad mare Septentrionale sitæ sunt, ad hanc *Popayanam* Metropolin, & porro ad *Peruviam* & *Chilen* subvectandas.

C A P. XVI.

Iter quod ab oppido Popayan ad oppidum Pasto ducit, Provinciarum intermediarum qualitates; Populorum mores: oppidum Pasto.

AB oppido *Popayan* ad urbem *Pasto* tendentibus, primo fines *Conconucorum* transeundi sunt, de quibus populis jam ante diximus cum de Metropoli ageremus: quibus superatis, vallis *Patia* quam magnum flumen perlabitur, sensim angustatur, & occurrit pagus olim amplissimus & barbarorum incolatu frequens, ac ne nunc quidem infrequens, licet bona pars indigenarum hodie domicilia sua ad montana, quæ ad occidentem proxima sunt, transtulerit: Hispani nominant hunc pagum *Pueblo de la Sal*; ejus incolæ ditissimi fuerunt & plurimum probi & absoluti auri heris suis atque dominis contulerunt.

Paulo ultra hunc pagum incipit provincia barbarorum quos vulgo vocant *los Masteles* & juxta illam provincia *Abadum*, quorum pagi sunt *Yfancal*, *Pangam* & *Zacampus*; itemque *Chorrorum* populorum regio & denique *Pichilumbuy*: quin & ad occidentem ab hoc pago plurimi populi & gentes incolunt, ad oram Maris Australis usque; & regionem hanc auri venarum haud expertem esse, vulgo creditur. Multi hic pagi juxta sparsi, *Asgual*, *Mallama*, *Tucurres*, *Capuyes*, *Iles*, *Gualmatal*, *Funes*, *Chapab*, *Malos* & *Pyales*, *Puptales*, *Turca* atque *Cumba*. Omnes hi pagi & eorundem Reguli, olim communi nomine *Pasti* dicebantur, à quibus oppidum quod hodie hic videtur nomen suum mutuavit. Hisce autem pagis & populis, alii item barbari ad orientem finitimi sunt, quos vocant *Quillacingas*, quorum præcipui pagi sunt *Moccondino* & *Bexendino*, *Buiçaco*, *Guajanzangua* & *Moxoconduque*, *Guaquanquez* atque *Macaxamata*: Et adhuc magis versus ortum ampla & mediocriter fecunda provincia sita est, quæ *Cibundoy* dicitur: Cui adjacet pagus *Pastoco*, itemque alter haud longe à ripa lacus, qui summitatem editissimi montis ad leucas circiter octo in longitudinem, & pene quatuor in latitudinem occupat, adeo frigidus ut aquæ illius nullos plane pisces nutriant, nec à lacustribus volucris facile adeantur: Solum quoque in ambitu plane effœtum ita ut neque *Mayzium* producere, nec ullam arborem fructiferam alere queat.

Porro omnis *Pastorum* ager *Mayzii* quidem atque frugum infœcundior est, præterquam avenæ, quam benignius tolerat; sed pascuis satis lætus, unde hic quamplurima armenta pascuntur, imprimis autem ingentes porcorum greges. *Papa* radices, *Xiquima* & sapidissimæ *Granadilla* hic abunde crescunt. *Quillacingarum* autem ager *Mayzii* & aliarum frugum atque fructuum fœcundissimus est.

Novem vero ab oppido *Pasto* leuc. fluvius labitur quem Hispani *Rio Caliente* vocant, cujus aquæ supra modum commendantur; hybernis autem mensibus ita inflatur, ut perdifficiliter transiri possit. Hoc fluvio trajecto, altissima montium juga ascendenda trium circiter leucarum spatio, dein rursus in planiciem descenditur & per solitudinem iter agitur, ubi acriter friget: qua emensa ad editum montem pervenitur, cujus vertex densum fumum ut plurimum exhalat; hunc Vulcanum ad dexteram relinquunt, quibus à *Popayan* ad *Pasto* oppidum iter est.

Pastorum denique regionem alius præterea fluvius interluit, vulgo *Angasmayo*, ea re potissimum celebris quod olim regni Peruani limes fuerit ad Arctum, quemad-

modum fluvius *Maule* in provinciis Chilensibus ejus limitem clausit versus Meridiem, dum Ingarum imperium maneret.

Oppidum *S. Joannis de Paſto*, abest à Metropoli *Popayan* versus Africum leucas quinquaginta, ut *Herrera* affirmat, vel quadraginta ut *Petrus de Cieca*, quod veritati & itinerum rationibus magis convenit: à Metropoli autem *Quitensi* versus Aquilonem leucas quinquaginta, vel ut *Didacus Fernandez* vult, quadraginta: à mari denique australi leuc. quadraginta secundum *Herreram*. Uno ab Æquatore gradu versus Arctum. Conditum est autem in pulchra & amœnissima valle, quam fluvius limpidissima & optima aqua interluit, præter alios quamplurimos rivos & torrentes, vallem *Atris* olim appellabant: fuitque incolis satis frequens ante Hispanorum adventum, qui jam ad montana sese receperunt: solo edito undiquaque cincta est, quod partim in colles assurgit, partim in convexam planiciem sternitur. Hispani hic multas villas & rustica prædia habent, in quibus pecuariam exercent; ad ripam vero fluvii etiam tritici & Mayzii sementem faciunt. Omnis autem regio *Paſtorum* subfrigida est aut saltem temperata & quidem frigidior æstate quam hyeme, uti hic anni tempestates distinguunt, quod & in oppido locum habet; cæterum salubris & maxima sui parte aut fœcunda aut pecori optima: Auri venarum haud experts credita. Regiones quæ oppidum à Meridie contingunt proximo libro prosequemur, ubi de *Peruvia* agetur. Denique ad Diœcesim hujus oppidi supra viginti quatuor millia barbarorum pertinere refert *Herrera*, qui Hispanis vestigal & operas gratias debent: ab humanis carnibus etiam dum gentiles erant abstinebant, cæterum nec habili corpore nec urbano ingenio, sed fordidi, bardo ingenio, & industriâ pene nullâ.

CAP. XVII.

Reliqua oppida & Municipia hujus Præfecturæ.

RELIQUA hujus præfecturæ oppida hæc sunt. *Timana* urbs quadraginta leuc. à Metropoli *Popayan* versus Eurum, sexaginta ab oppido *S. Fe de Bogota*, ad initium vallis quæ *Neyva* dicitur & ab altissimis Andium jugis (quæ vulgo *Cordillera* dicuntur & omnem hanc Americam uti ante diximus peragunt) ad orientem sita est, in regione æstuosa. Cæterum provincia *Timana*, à qua urbi nomen est, per salubris est & optimis aquarum fluentis irrigua, pascuis læta & armentis pascendis peropportuna. Oppidanorum & incolarum præcipuus hodie quæstus est, omnimodos fructus, qui hic longe optimi passim crescunt, saccharo aut melle, quod hic maxima copia in concavis arborum truncis reperitur, condire; imprimis autem è nucibus quibusdam quæ amygdalarum saporem æmulantur, cupedias quasdam placentarum in modum efformare; quæ omnia ad *Almaguer* oppidum venum portant. Hic quoque quamplurimi sunt horti & viridaria in quibus *Cocam* tantopere omnibus hujusce Americæ populis expetitam, magna cura excolunt. Abundant & *Pita* quam in tenuissima fila ducere singulari industria consueverunt, quæ in magno ubique sunt precio. Oppidum valde salubre est & incolæ illius longævi. Subpræfectus provinciæ hic habitat, cui & oppidum *S. Sebastiani de la Plata* attribuitur. Haud longe ab hoc oppido abest mons quidam in cujus visceribus magnetem reperiri testantur.

Provinciæ hujus terminos contingunt *Yalcones*, ferox & pugnax natio, quæ vallem *Aquirgam* possidet: hanc vallem claudit *Pæzium* populorum provincia.

Hi populi à præcedentibus ingenio & moribus nihil discrepant & jam olim Hispani qui urbem *Timanam* incolebant gravia damna intulerunt; & oppidum *Neyvam*, quod in eadem provincia viginti ab oppido *Timana* leuc. conditum fuerat, deserere coegerunt: iidem quoque *Pæzes* cum vicinis *Pixais* atque *Manipis* urbem *S. Vincentii* quam Hispani in *Pæzium* provincia moliebantur sexaginta leuc. ab oppido *S. Joannis*, ut vocant *de los Llanos*, in finibus præfecturæ *Popayane*; & villam *de los Angeles* novem ab oppido *Neyva* leuc. viginti duabus à *Tocayma*, vastarunt & colonos Hispanos procul à suis finibus submoverunt.

Oppidum *Guadalajara de Buga*, in valle *Buga* situm est, à qua & agnomen mutatur,

rum, quindecim leuc. à Metropoli *Popayana* versus Boream, inter summa Andium juga (ut *Petrus de Cieca* testatur) quæ provinciam *Popayanam* à vallibus *Neyra* dividunt: Incolæ hujus oppidi jus quidem accipiunt à Conventu Juridico *Quitensi*, sunt autem sub præfectura *Popayana*, illiusq; Episcopum agnoscunt in causis Ecclesiasticis.

Oppidum *S. Sebastiani de la Plata*, situm est in limite præfecturæ *Popayana*, triginta quinque leucis à Metropoli *Popayan*, triginta leucis ab oppido *S. Fe de Bogota* versus Africum: in hujus agro multæ sunt argentifodinæ, à quibus oppidum cognominatur; indigenæ autem provinciæ in viginti quatuor tribus partiti sunt, *Repartimientos* vocant Hispani, quarum singulæ dominis suis Hispanis tributum pendunt & gratuitam operam præstant. Abest porro hoc oppidum tres leucas à portu mediterraneo ad ripam magni fluminis *Magdalena* sito, quem vocant *Ondam*; ubi cymbæ quæ merces ad hanc præfecturam adverso flumine ab urbe *Cartagena* & præfectura *S. Martha* subvehunt, onera sua exponere solent. Conditum est oppidum in patenti campo ad ripam fluvii *Guali*; terræ motibus admodum obnoxium est, & hyeme hic magis æstuat, quam alget: indigenæ fere omnes ad internecionem deleti sunt à vicinis barbaris, quos vocant *del Rincon*; qui illos ex insidiis captos abripiunt, mactant & in publicis macellis suis carnes illorum venales prostituunt; neque huic malo hæctenus ab Hispanis potuit obviam iri.

Urbs *Almaguer* sita est viginti leuc. à Metropoli *Popayan* versus Eurum, super planum & incultum montem; aër hic frigidiusculus sed amœnus: indigenæ gossypinis vestibus amiciuntur: ager vicinus tritici, *Mayzii* & aliarum frugum atque fructuum perfructuosus: pecorum & armentorum magna hic copia; denique opulentissimæ auri venæ hic repertæ, quæ hunc locum plurimorum concursu frequentiorrem fecere.

Oppidum *S. Ioannis de Truxillo*, quod barbarorum lingua *Yscance* dicitur, distat triginta leuc. à Metropoli *Popayan* versus Eurum; incolarum numerum aut opes nondum ab Hispanis scriptoribus tradita inveni.

Urbs *Madrigal*, quæ barbarorum lingua *Chapanchica* appellatur, distat ab oppido *Popayan* triginta quinque leuc. pene versus Meridiem: regio aspera est & petrosa, ubi nec triticum seritur, nec pecora pascuntur; *Mayzium* tamen quotannis bis non infeliciter provenit. Indigenarum ingenia, à locorum natura magis asperantur, ita ut non facile perdomari aut ad humanitatem traduci possint: in agro autem auri metalla sunt inventa haud contemnenda.

Agreda, quæ & *Malaga* ab Hispanis appellatur, distat à Metropoli quadraginta quinque leuc. versus Africum: hic quoque non vulgaria auri metalla sunt inventa, ut tradunt Hispani.

C A P. XVIII.

Portus, Stationes, Flumina, Promontoria, omnisque ora huius Præfecturæ Insuleque eidem obiectæ.

SECUNDUM oram maritimam hujus Præfecturæ, ad mare Australe, à Promontorio *de Corrientes* ad altitudinem quinque graduum Septentrionalium, primo occurrit fluvius, quem vulgo vocant *R. de Salinas*, inter dictum Promontorium & Insulam *Palmarum*. Insula *Palmarum*, quæ à multitudine harum arborum, quibus passim obsita est, nomen suum accepit, haud supra sesquileucam ambitu suo complectitur; amniculos aliquot & torrentes habet limpidarum & potabilium aquarum, fuitque quondam à barbaris habitata; distat à Promontorio *de Corrientes* leuc. viginti quinque, ab Æquatore vero grad. IV & XX scrup. versus Arctum. Ab hac ad sinum *Bonaventurae* tres numerantur leucæ, de quo sinu & illius portu jam ante diximus.

Hæctenus ora pene ad Austrum pertinet: à sinu autem *Bonaventurae* ora ad Euro-aurum convertitur ad leucas viginti quinque, ubi Insula *Gorgona* continenti obiacet. Omnis hæc ora vadosa est & leniter declivis & ad ipsum littus usque densis arborum sylvis obsita, quas vulgo appellant *Mangles*. Inter flumina autem quæ hic in Oceanum egrediuntur, facile princeps est rapidissimum flumen *S. Ioannis*; utraque illius ripa accolitur à vere barbaris gentibus, quæ tuguria sua in fastigiis

arborum collocarunt, siquidem flumen hoc ripas suas non raro excedere & vicinam regionem inundare consuevit: certis autem temporibus in terram descendunt & faciunt sementem phaseolorum, fabarum, pisorumque & messe absoluta capiunt pisces, quantos sibi ad victum sufficere arbitrantur, rursusque se ad tuguria sua recipiunt: auro abundant, cujus ramenta ab omnibus deportantur; Solum vicinum haud infœcundum, sed inæquale & crebris stagnis & tristi uligine squallidum.

Gorgo-
na.

E regione æstuarii hujus fluminis sita est Insula *Gorgona*, tribus gradibus ab Æquatore versus Arctum. Hæc Insula ab iis qui illam iustrarunt, inferno comparatur, nam propter montium altitudinem & nemorum opacitatem, incredibilis hic mosquitorum multitudo generatur; ær autem insalubris est & tempestuosus, nam fere continuo & indefinenter hic pluit, ita ut rarissime Sol hic videatur. Ingens hic *Guadaquinajarum* copia reperitur; animal hoc à lepore non multum abludit. Arbores hic reperiuntur quæ fructus quosdam ferunt, instar castanearum, quæ alvum utiliter solvunt & noxios humores evacuant: etiam minutæ uvæ hic crescunt saporis haud ingrati. Plurimi hic pisces capiuntur, inter scopulos qui oram undiquaque tegunt: infinitæ aves in nemoribus: denique aliquot amniculi & torrentes de montibus descendunt. Insula tres circiter leucas ambitu capit, cætera ignobilis & tantum *Francisci Pizarri* cum Peruviam primo peteret latibulo nota, qui hic cum tredecim sociis aliquanto tempore substitit.

Ab Insula *Gorgona*, ora se ad zephyronotum convertit, ad Insulam, quam vocant *del Gallo*: tota autem hæc ora humilis est & vadosa; pluresque amnes hic in oceanum è Continenti descendunt, & nominatim amnis *S. Luca*, *Nicardi* & *Cedrorum*.

de Gallo.

Insula autem *del Gallo* exigua est, vix leucam ambitu complexa, distatque ab Æquatore versus septentrionem duobus circiter gradibus. Ab insula hac, ora ad Austrum sese inclinat ad promontorium *Manglarum* usque, duobus gradibus ab Æquatore versus Arctum distitum, & octo leucarum intervallo ab Insula; intermedio spatio portus se aperit cui *Crucis* nomen indiderunt: Ora ejusdem plane conditionis est cum præcedente, & omnibus aliquot divisa, & à barbaris culta, qui vivendi norma ab accolis fluv. *S. Ioannis* nihil differunt. Hac tenus ora hujus præfecturæ *Popayana* pertinet, à promontorio autem *Manglarum*, *Peruvia* ora initium capit, quam proximo libro sumus descripturi.

DESCRIPTIO

Handwritten text, possibly a signature or name, appearing as a dark smudge on the aged paper. The text is illegible due to fading and the texture of the paper.

PERU

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 Anglica leuca.
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Hispanica leuca.
10 20 30 40 50 60 70 80 German. milliar.

NOORDT

LINEA AEQUINOCTIALIS

MOIAS

MAMA PROV.

PACAMORES
YGVARSONGO
IVAN DE
SALINAS

LOS PASTOS

TROPICVS CAPRICORNI

MARI DEL ZVR

ZVVDI

